

*Д. Берташ, студентка бакалаврату
О. Семенюк, д-р філос. н.
Національна академія Служби безпеки України*

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ ЦИФРОВИХ ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Сучасний розвиток гуманітарних наук безпосередньо пов'язаний із становленням інформаційного суспільства та впровадженням цифрових технологій. Інформаційне середовище змінює способи створення, поширення й використання наукових знань, що сприяє трансформації традиційних підходів до досліджень і формуванню міждисциплінарних напрямів, «саме інформаційні процеси становлять основу багатьох наукових дисциплін» [1, с. 367]. Гуманітарні науки дедалі активніше взаємодіють з інформаційними технологіями, що розширює можливості аналізу соціальних процесів і суспільних змін.

У ХХІ столітті цифрові інструменти та аналітика великих даних дедалі глибше інтегруються в гуманітарні дослідження, радикально трансформуючи усталені парадигми наукового пізнання. Посилення тенденцій до прагматизму у різних сферах сучасного суспільного життя, стрімкий розвиток інформаційних технологій та поява ШІ знову ставлять перед дослідниками питання про зміст і сенс гуманітаристики і гуманітарних наук, про їхню виправданість та доцільність. Це з одного боку, а з іншого – відмінності в їх трактуваннях у наявній літературі, в оцінці їхніх функцій і завдань вносить додаткову невизначеність у питання про їхній статус в сучасному суспільстві та освіті [2, с. 177].

Гуманітарні науки – галузі досліджень, предметом яких є людина, як суспільна (культурна, моральна, духовна) істота та все нею створене [3].

Питання про гуманітарні науки часто стають предметом обговорень в сучасній науковій парадигмі. Г. Ріккерт у праці «Науки про культуру і науки про природу», зокрема відзначав стан гуманітарних знань порівняно із природознавством: «культурологічні науки ще не знайшли <... > фіксованої системи; більш того, їхня невизначеність настільки велика, що їм часто навіть доводиться захищатися від проголошення наукового методу єдино легітимним» [2].

Враховуючи той факт, що зараз набуває активного використання потенціал інформаційних технологій, їхнє застосування на етапі обробки, зберігання і кодифікованого аналізу традиційного матеріалу робить їх (ІТ) самостійним об'єктом дослідження гуманітарної науки, визначаючи масштаби і наслідки процесу інформатизації. По суті, маємо підстави говорити про розширення масштабів гуманітарних наук за рахунок залучення нових інструментів, методів дослідження і технологій, акцентуючи увагу на методологічному аспекті цифрових гуманітарних досліджень.

Мета наукової розвідки – дослідити роль та методи впровадження Digital Humanities (цифрові гуманітарні науки), одного із ключових інноваційних напрямів розвитку гуманітарних наук в сучасному глобальному світі, де «технологічний інструментарій підпорядкований розв'язанню змістових завдань, формуванню сучасної дослідницької тематики, що розвиває уявлення про гуманітарні науки» [4].

У наш час цифрова гуманітаристика набуває стрімкого та динамічного розвитку що «об'єднує методики та практики гуманітарних, соціальних, прикладних наук з метою вивчення можливостей застосування й інтерпретації нових цифрових технологій у гуманітарних науках та освіті» [5, с. 157].

Digital Humanities (далі – ДН) – це дослідження особливостей нової епохи, соціокультурних наслідків цифрових технологій, критичний аналіз їхніх можливостей і обмежень, роботи з культурною спадщиною та формат художньої творчості, просвітництва: нові медіа, створення цифрових бібліотек, архівів, баз даних культурної спадщини та музейних колекцій, конструкції, що вимагають спільних зусиль гуманітаріїв і фахівців з інформаційних технологій [6].

Звісно, розвиток ДН ще не означає, що нам необхідно відмовитися від традиційних методів вивчення гуманітарних наук та масового перейти на використання цифрових технологій. Проте нині неможливо розвивати гуманітарні науки, ігноруючи панування цифрових технологій у світі. Оволодіння цифровими методами та інструментами надає можливість дослідникам значно розширити поле наукового пізнання у галузі гуманітаристики, освоїти нову інструментальну базу та інформаційне середовище, що надає їм можливість зробити свій внесок у розвиток техніки й інформатики.

Ряд науковців вважають, що підхід до гуманітарних досліджень з позицій теорії інформації приводить до зміни основного об'єкта дослідження. Якщо раніше об'єктом розглядалося джерело як носій відкритої інформації, то тепер, як стверджує О. Сухомлин, «основним об'єктом вивчення стає зафіксована в джерелі у знаковому вигляді частина інформації, а вся інформація, в тому числі прихована, латентно присутня у джерелі» [5, с. 159]. Як наслідок, поширення цифрових технологій призводить до швидкої появи нових інформаційних потоків, оформлення нових джерел інформації, які стають об'єктами ДН.

Напрямок Digital Humanities (цифрові гуманітарні науки) налічує трохи більше десяти років, однак досі в науці немає однозначного підходу до його визначення. Одним із актуальних завдань і надалі залишається розуміння змісту ДН, осмислення ролі та місця цього напрямку в системі гуманітарних наук, обговорення перспектив його розвитку та методик, що поєднують обчислювальні методи з гуманітарним дослідженням та викладанням: від побудови корпусів і обробки текстів до візуалізації даних, цифрової картографії і створення цифрових архівів [7].

Результати найпоширених досліджень у галузі цифрової гуманітаристики демонструють роботи в таких областях, як кількісний аналіз тексту, візуалізація даних, геопросторове моделювання, тощо. Подібні дослідження актуальні для сучасної світової науки; зустріти ДН сьогодні можна практично у всіх провідних університетах США, Канади, Австралії, Голландії, Великобританії та ін. [5, с. 159].

Одним з міжнародних лідерів застосування технологій у мистецтві, гуманітарних і соціальних науках є факультет цифрових гуманітарних наук (The Department of Digital Humanities) у Школі мистецтв і гуманітарних наук Королівського коледжу в Лондоні (The School of Arts and Humanities at King's College London) [8]. Факультет входить до Центру електронних досліджень (The Centre for e-Research), орієнтується на вивчення можливостей обчислювальних методів для мистецтва і гуманітарних наук з метою проєктування і побудови

спеціалізованих додатків (наприклад, для пошуку і збору інформації з Інтернет-видань) і здійснює підготовку за різними магістерськими програмами в області цифрової культури й суспільства, а також за програмою PhD, що вважається у світі першою в своєму роді в галузі ДН [8]. Більшість розглянутих структур підтримує міждисциплінарні дослідження у своєму закладі освіти, просуває застосування цифрових технологій для гуманітарних досліджень, консулює і надає технічну допомогу гуманітаріям, регулярно проводить семінари та майстер-класи за тематиками ДН.

В результаті аналізу науково-освітніх структур, що працюють у сфері ДН, виявлено понад 100 напрямів діяльності [9], серед яких найбільш поширеними є такі освітні програми і курси у галузі ДН: цифровий архів, сховище, колекція, бібліотека, каталог; створення онлайн-ресурсів, сервісів і платформ; веб-публікації, електронні видання, критичне редагування; віртуальна реальність, кіберкультура, кіберпсихологія; створення мобільних, мультимедійних та цифрових додатків; штучний інтелект, інтелектуальні системи та інтелект людини; машинне навчання; також розробка та впровадження онлайн-інструментів для навчання; мультимедійні системи та технології; цифрові ЗМІ; віртуальні дослідні середовища і спільноти; мережева культура і комунікація; комп'ютерна лінгвістика тощо [10].

Інформаційна епоха висуває нові вимоги до системи гуманітарного знання і значно впливає на гуманітарні науки, розширюючи доступ до матеріалів для дослідження, забезпечивши вчених широкими можливостями для співпраці, відкриваючи цілий простір у низку дослідницьких методів.

Висновки. В результаті аналізу з'ясовано, що дослідження ДН засноване на вивченні інформаційних взаємодій, що виникають у сфері ДН і формують її інформаційне середовище. Важливими аспектами цифрової гуманітаристики є формування нових операційних можливостей досліджень, зумовлених застосуванням цифрових інструментів, а також трансформація цифрових інструментів у компоненти сучасного освітнього, наукового, дослідного, соціального і медійного простору. Інформаційні інтеграційні процеси у середовищі ДН передбачають використання різноманітних методів та засобів: лінійних (електронні освітні ресурси, дослідні платформи); інтерактивні (віртуальні сесії, виступи на конференціях); транзакційні моделі: центри ДН (дослідницькі та освітні осередки, створення спільного контенту через цифрові платформи). За останні роки в Україні та світі спостерігаємо тенденцію до розширення і поглиблення Digital Humanities як нового наукового напрямку, заснованого на міждисциплінарності і застосуванні цифрових технологій в гуманітарній сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беляков К.І., Золотар О.О. Суспільно-гуманітарні наукові дослідження в Україні: інформаційний вимір. Modern researches, progress of legislation of Ukraine and experience of the European Union. Riga : Baltija Publishing 2020. С.367–393. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-43-3/1.21> 1162 p.
2. Петрушенко В., Петрушенко О. Гуманітаристика і гуманітарні науки: поняття, проблеми і статус у вищій освіті. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політичні студії*. Львів, 2025. Вип. 62. С. 177–186. <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.62.21>.
3. Лісовий В. С. Гуманітарні науки Енциклопедія Сучасної України / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних

досліджень НАН України, 2023.URL: <https://esu.com.ua/article-24653> (дата звернення : 04.04.2026).

4. The Austrian Centre for Digital Humanities and Cultural Heritage of the Austrian Academy of Sciences URL: <https://www.clarin.eu/blog/tour-de-clarin-clarin-b-centre-vienna-austrian-centre-digital-humanities-and-cultural-heritage> (дата звернення : 26.03.2026).
5. Сухомлин О. Digital Humanities: цифрова ера у гуманітаристиці. *Молодь і ринок*, 2020. №3–4. С.157–163.
6. Європейська асоціація цифрових гуманітарних наук: (EADH); веб-сайт. URL: <https://eadh.org> (дата звернення 27.03.2026).
7. Digital Humanities. Introduction. Stanford Libraries. 23 січня 2024. URL: <https://guides.library.stanford.edu/digitalhumanities> (дата звернення : 25.03.2026).
8. Coeli R., Frank Z., Harris K. Machado deAssis: Memyrias Pystumas. Stanford University.URL: http://web.stanford.edu/group/spatialhistory/cgi-bin/site/viz.php?id=277&project_id=999 (дата звернення : 26.03.2026).
9. Conference. ADHO – Alliance of Digital Humanities Organizations. 2016. URL: <http://adho.org/conference> (дата звернення : 27.03.2026).
10. Crispin A. Stonehenge: digital mapping reveals the true picture. *Engineering and Technology Magazine*. 2014. URL: <http://eandt.theiet.org/magazine/2014/09/new-stonehenge-archaeology.cfm> (дата звернення : 26.03.2026).